

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аристотель*. О памяти и припоминании // Вопросы философии. – 2004. – №7. – С. 161-168.
2. *Бергсон А.* Творческая эволюция. Материя и память. – Минск, 1999.
3. *Гармаш А.* Джанні Ваттімо: непередбачені експлікації “вислизання буття” // Філософська думка. – 2006. – №2. – С. 6-13.
4. *Кьеркегор С.* Повторение: Опыт экспериментальной психологии Константина Констанция. – М., 1997.
5. *Киселев Г.* Смыслы и ценности нового века // Вопросы философии. – 2006. – №4. – С. 3-16.
6. *Лотман Ю.* Память культуры // Семиосфера. – СПб., 2004. – С. 614-621.
7. *Лотман Ю.* Сон – семиотическое окно // Семиосфера. – СПб., 2004.
8. *Мамардашвили М.* Необходимость себя: Введение в философию, доклады, статьи, философские заметки. – М., 1996.
9. *Платон*. Сочинения платоновской школы: Определения // Собр. соч. – Т. 4. – М., 1994.
10. *Сартр Ж.-П.* Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии. – М., 2000.
11. *Святой Августин*. Сповідь. / Пер. з латини Ю. Мушака. – 3 вид. – К., 1999.
12. *Стародубцева Л.* Пра-память и за-бытие // Вопросы философии. – 2006. – №9. – С. 67-83.
13. *Стародубцева Л.* Мнемозина и Лета. Память и забвение в истории культуры: Монография. – Харьков, 2003.
14. *Тарнашинська Л.* Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код структури людського досвіду // Слово і Час. – 2005. – №6. – С. 42-52; *Тарнашинська Л.* Презумпція доцільності. Абрис сучасної літературознавчої концептології. – К., 2008.
15. *Витош Б.* Видено глазами памяти // *Память и текст / Memory and text / Когнитивные и культурологические аспекты* / Ред. Т. Добжиньска, Р. Кунчева. – Instytut Badan Literackich Polskiej Akademii Nauk – Институт за Литература Българска Академия на Науките. – 2005. – С. 239-253.
16. *Dobrzyńska T.* Текст и дискурс во взаимодействии с памятью // *Память и текст / Memory and text / Когнитивные и культурологические аспекты* / Ред. Т. Добжиньска, Р. Кунчева. – Instytut Badan Literackich Polskiej Akademii Nauk. – Институт за Литература Българска Академия на Науките. – 2005. – С. 53-64.
17. *Энциклопедия* знаков и символов. Словарь символов и знаков // [http:// sigils.ru/symbols/html](http://sigils.ru/symbols/html)

Отримано 16.02.2010 р.

м. Київ

Володимир Панченко

“БЕЗ ЗГОДИ І БЕЗ ВІДОМА ПОЕТЕСИ...”

1969 року у видавництві “Смолоסקип” (Балтимор-Торонто-Париж) побачила світ збірка Ліни Костенко “Поезії”. В Україні в цей час її не друкували. Зрозуміло, що, пишучи в 2005 р. статтю про Ліну Костенко 1960-1970 рр., я не міг не поцікавитися обставинами тієї далекої вже події в Осипа Зінкевича, який, власне, і здійснив видання, помістивши під однією обкладинкою вірші з перших трьох збірок поетеси, а також практично всі її поезії, що друкувалися в періодиці до 1969 р.

Ось що розповів Осип Зінкевич, відповідаючи на мої запитання (відповіді оприлюднюються вперше).

– 1969 року Ви видали збірку Ліни Костенко “Поезії”. Цікаво, що вийшла вона “без згоди і відома поетеси”. А чи були якісь спроби видати зі згоди і з відома? Які мотиви й безпосередні імпульси змусили Вас узятися за таке видання?

Сьогодні важко сказати, чи була спроба отримати згоду Ліни Костенко на видання її поезій у видавництві “Смолоסקип”. Але я точно пригадую, що наша зв’язкова Надя Воляник кілька разів їздила в Україну за нашим дорученням. Вона знала, що ми готуємо таке видання. Їдучи в Україну в 1966 або в 1967 р., вона мала отримати добру фотознімку Ліни Костенко для нашого видання.

І вона таку фотознімку привезла. Я не знаю, у кого вона її отримала, але мені здається, що в Україні в жодному виданні та знімка не була опублікована. Чи Надя Воляник зустрічалася з Ліною Костенко й інформувала її про план такого видання, сьогодні, після 40 років, майже неможливо уточнити.

Що змусило нас узятися за таке видання?

Це були 60-ті роки. Ми, невеличка група студентської молоді, у той час дуже цікавилися подіями в Україні. Ми знали про шістдесятників, про їхню творчість, ми знали про перші арешти зовсім молодих представників творчої молоді. Ліна Костенко була дещо старша за них. Вона перша почала писати “по-іншому” і “про інше”. І ця “інша” поезія нас захоплювала. Але вона не була відома великій кількості діаспорних українців. І ми хотіли цю поезію донести до української громади. Ми знали, що Ліну Костенко перестали публікувати з 1961 року. Видаючи її поезію за кордоном, ми знали, що це великий ризик. Ми не були певні, чи поява такої збірки не пошкодить авторці. І ми пішли на цей ризик, керуючись принципами Міжнародної Амністії, яка доручала видавати якнайбільше творів заарештованих, репресованих і тих письменників, твори яких перестали видавати. І це був для нас переконливий аргумент і стимул. І тому ми видали збірку поезій Ліни Костенко. То було друге книжкове видання “Смолоскипа”.

У першій книжці “Смолоскипа” мого авторства – “З генерацій новаторів” – я ще в 1967 р. писав: “Серед поетів молодого покоління кінця п’ятдесятих років одна Ліна Костенко переросла на цілу голову всіх своїх ровесників. Вона перша почала вириватись з точно визначених літературних рамиць, у які заганяла існуюча дійсність молодих письменників”.

– *Книжка вийшла. Якою була реакція по обидва боки кордону? Чи реагувала якось сама Ліна Костенко?*

Однією з перших була велика погромницька стаття Л.Копиленка в московській “Литературной газете”. Відгуки в українській діаспорній пресі були дуже виважені та обережні. Кожен з авторів не бажав пошкодити Ліні Костенко, тому ані тоді, ані пізніше, ані вже в час незалежності не трактував творчість Л.Костенко як націоналістичну.

Як реагувала Л.Костенко, мені важко сказати. Але мені добре запам’яталася наша перша зустріч у 1989 р., коли вона приїхала до Вашингтона на отримання нагороди Антоновичів. Біля університету, де мала відбутися церемонія вручення нагород, я вперше побачив Ліну Костенко. Під пахою в неї була наша книжка її поезій. Мені забилося серце. Я передбачав, що за 19 помилок, які трапилися в книжці, і, напевно, після погромницької статті Богдана Кравціва в “Сучасності” (яку вона, за моїм припущенням, напевно, читала), вона зреагує досить гостро. Але цього не сталося. Її досить емоційна реакція була на щось зовсім інше.

Я підійшов до Ліни Василівни, представився, і в нас відбулася приблизно така розмова:

– Це ви? Як ви сміли? – досить емоційно заговорила вона.

– Що таке? Чим я провинився?

– Як ви посміли включити в цю збірку не мій вірш?

– Який вірш?

– Ось цей, це не мій вірш, це вірш Павла Мовчана.

– Ліно Василівно, цей вірш ми передрукували з варшавського “Українського календаря”. Ось подивіться, у примітках так і написано.

– Який ви упорядник, що навіть не відчули, не зрозуміли, що це не мій вірш...

Після цього, переїхавши в Україну, я багато разів зустрічався з Ліною Василівною. У нас завжди була дружня розмова, і вона ніколи до цієї теми не поверталася. У нас було дещо і спільне на початку 1990-х: в Україні я займався

відселенням дітей із Чорнобильської зони. Багато разів бував у с. Ілінці, в якому часто була і працювала Ліна Костенко.

– Б.Кравців свого часу писав у “Сучасності” (1970, №3), що збірка побачила світ у “понівеченому вигляді” і що цьому зашкодила ідеологічна цензура з Вашого боку. Як Ви ставилися до таких оцінок тоді? І як ставитесь тепер?

Як тоді, так і тепер до статті Богдана Кравціва я ставлюся однозначно як до погромницької. Я не можу зрозуміти, як Б.Кравців, досить відома постать в українській діаспорній літературі, міг піти на такий крок і скомпрометувати не мене як упорядника збірки, а самого себе. Дев’ятнадцять помилок у книжці ніяк не є свідченням, що збірка з’явилася начебто в “понівеченому вигляді”. У той час ми не мали ані грошей, ані літературних редакторів, ані коректорів, які б могли професійно й бездоганно підготувати будь-яку книжку. Це був початок видавництва “Смолоскип”. Я тоді купив передвісника комп’ютерів – “верітайпер” (що згадує і Б.Кравців), вивчив, як ним користуватися, сам робив набір, сам читав і звіряв, чи немає у збірці помилок. Це робив не письменник, не філолог, а хімік за професією!

Я дуже боляче сприйняв статтю Б.Кравціва. Пішов за порадою до Григорія Костюка, з яким кілька років перед тим познайомився. Я був готовий кинути всі видавничі задуми й займатися тільки своєю професією, працюючи директором у дослідній хімічній лабораторії. Але Григорій Костюк мене заохотив.

– Не опускайте рук. Будьте певні, що ніхто не стане у вашій обороні, все ж це Богдан Кравців... Напишіть відповідь. Може, під псевдонімом...

Я повертався з Нью-Йорка огірчений і заохочений. Ставив перед собою питання: як це так? Замість заохочувати молодих авторів, дати їм слушні поради, вони влаштовують їм погром? Повернувшись, я сів і написав відповідь під псевдонімом “Олесь Трусан” (видумав псевдонім “Трусан” від слова “труситися”). Написав гостро, може – заostro, але переконливо й аргументовано. Сьогодні, сорок років пізніше, я за ту статтю не соромлюся, ані не жалкую, що написав так, як написав. Статтю опублікували два часописи – паризьке “Українське слово” (у якому я колись працював) і вінніпезький “Новий шлях”. У тій статті є вичерпна відповідь на поставлене питання. За своєю природою я не міг бути цензором і цензурувати творчість Ліни Костенко, що мені закидав Б.Кравців. Ані у виданнях “Смолоскипа”, ані у виданнях “Сучасності”, в т.ч. й у збірниках, які упорядковував Богдан Кравців (а їх є декілька), не опубліковано жодного вірша з радянською “громадянською” тематикою. Я вважав і далі вважаю, як і Микола Руденко, що це була “епідемічна творчість”, на яку “хворів” майже кожний письменник 1960-х років.

Оцінка Б.Кравціва була викликана боязню цілого середовища “Сучасності”. Це середовище хотіло мати монополію на твори українського самвидаву, на передруки в їхній інтерпретації творів шістдесятників. Найбільшим для них конкурентом було видавництво “Смолоскип”, яке не фінансувала жодна розвідка, жодне ЦРУ чи якісь іноземні установи. “Смолоскип” фінансово утримувала українська громада Америки й Канади. З усіх українських діаспорних видавництв “Смолоскип” завдяки підтримці української громади видав найбільшу кількість творів українського самвидаву. На жаль, замість підтримати це видавництво, середовище “Сучасності” (й деякі інші) безуспішно пробували нас дискредитувати. На щастя, це їм не вдалося.

Але це вже інша тема.

Отримано 2.07.2005 р.

м. Київ